

1. NIVELL CONTEXTUAL

TÍTOL	<i>Sense títol</i> , de la sèrie <i>Siluetes</i> , realitzada a Iowa i Mèxic entre 1973 i 1980.
AUTOR	Ana Mendieta (L'Havana, Cuba, 1948 – Nova York, Estats Units, 1985)
ANY	1978
DIMENSIONS	49,53 x 39,37 cm.
TÈCNICA	Fotografia en blanc i negre d'una silueta produïda a l'herba.
LOCALITZACIÓ DE L'OBRA	Col·lecció San Francisco Museum of Modern Art.
DADES BIOGRÀFIQUES RELLEVANTS	<p>La infància d'Ana Mendieta va transcórrer entre presències femenines ben diferents: la figura de l'àvia materna, gran narradora d'històries, filla del general Carlos María de Rojas, un dels dirigents de la Guerra de la Independència cubana (1895-1898); l'univers màgic de les mainaderes, que van posar-la en contacte amb les tradicions populars i les pràctiques de la santeria i, per últim, la mare, professora de física i química, que representava l'univers de la raó i considerava la creació artística com una pèrdua de temps.</p> <p>L'any 1961, dos anys després de la caiguda de Batista, milers de cubans començaren a enviar els seus fills als Estats Units, país que havia decidit atorgar visats als cubans que arribessin com a "estudiants", denominació que incloïa aquells que tenien entre 6 i 16 anys. Amb només 12 anys, Ana va participar en aquesta operació, anomenada <i>Peter Pan</i>, juntament amb la seva germana Raquel. Traslladades a Iowa, van viure en orfanats i cases d'adopció.</p> <p>Després d'haver nascut a Cuba i haver viscut una vida tranquil·la, amb una família econòmicament estable, Ana i la seva germana van haver de suportar la marginació racial. La seva activitat artística representaria la seva identitat fragmentada entre la cultura perduda i l'adoptada des de la seva residència als Estats Units.</p> <p>El pare, advocat de professió, va ser empresonat l'any 1965 per haver participat en activitats anticomunistes al servei de la CIA i la mare es va traslladar l'any següent als Estats Units, després d'haver estat més de cinc anys separada de les seves filles.</p> <p>Ambdues germanes van estudiar art en la Universitat de Iowa. Ana va viatjar a Mèxic amb el seu professor i acompanyant Hans Breder, on va començar les seves primeres <i>performances</i>. A Mèxic va retrobar-se amb la cultura llatina i va realitzar moltes de les seves <i>Siluetes</i>. Aleshores, Ana no podia viatjar a Cuba per les restriccions imposades pel govern de Kennedy.</p> <p>Es va graduar en pintura a la Universitat de Iowa, l'any 1972. Les seves primeres obres van tenir un enfocament feminista.</p> <p>Les seves últimes obres foren excavades a les parets de la Cueva del Águila del Parque Jaruco, prop de L'Havana, l'any 1981. Aquestes imatges tenen els noms de les deesses de la creació en l'idioma taí i formen la sèrie <i>d'Escultures Rupestres</i> que va realitzar l'artista durant el seu segon viatge a Cuba.</p> <p>La seva vida va acabar en condicions tràgiques, quan va caure des del 34è pis del seu apartament al Soho de Nova York, després d'una discussió amb el seu</p>

	marit, l'escultor minimalista Carl André.
CONTEXT HISTÒRICO-ARTÍSTIC	<p>L'any 1964 es promulgà la llei de drets civils en Estats Units. A la Universitat de Mississipí es va haver d'intervenir militarment per assegurar la integració racial a les aules i molts grups de blancs van veure la puresa racial i la seva seguretat amenaçades. Al mateix temps, el moviment d'alliberació de la dona començava a perfilar-se. Aquest ambient va influir en la formació artística i política d'Ana Mendieta.</p> <p>Durant els anys setanta, el context artístic dels Estats Units incorpora nous llenguatges com la <i>performance</i>, el <i>land art</i>, la instal·lació o el vídeo. Els artistes estaven en contra de la col·laboració econòmica d'algunes institucions artístiques en la guerra del Vietnam, desconfiaven de la mercantilització de l'art, dissentien del sexisme, racisme i elitisme de les exposicions en galeries i museus i experimentaren amb possibles maneres de democratitzar i disseminar l'experiència artística. Ana Mendieta i els seus contemporanis van contribuir en aquest procés envers la desaparició de l'objecte artístic.</p> <p>La dissolució del caràcter objectual de l'obra en favor de l'atenció al procés, la utilització de materials que subverteixen la valoració tradicional, el replantejament dels conceptes d'autoria, l'activació de l'espectador o el qüestionament de la preeminència occidental en relació amb altres tradicions, són algunes característiques que el treball de Mendieta comparteix amb els artistes del seu temps.</p> <p>En especial, l'obra de Mendieta es caracteritza per la mateixa experimentació, consciència feminista i política d'identitat de què participen artistes coetanis com Vito Acconci, Carolee Schneemann, Robert Morris, Adrian Piper, Cindy Sherman i Eleanor Antin.</p>

2. NIVELL FORMAL

DESCRIPCIÓ	Fotografia de la silueta de l'artista després d'aplicar adob en la marca que havia deixat el seu cos sobre l'herba. La silueta es fa visible gràcies a l'herba nova que ha crescut en aquell espai, abans ocupat pel seu cos.
PAPER DE L'AUTORA	<p>Mendieta usava la seva diferència com a estratègia per reivindicar les tradicions de la cultura hispana i llatinoamericana, la força dels indígenes i l'empremta que van deixar sobre la terra.</p> <p>Buscava espais íntims i ocults que afavorien la meditació. La intersecció d'elements naturals, com la riba d'un riu o la vora del mar, eren llocs preferits per Mendieta, no només per les propietats del lloc, sinó perquè es diu que aquests llocs tenen un poder especial i estan habitats per <i>orishas</i> (divinitats de la santeria).</p> <p>A les primeres siluetes, realitzades entre 1973 i 1976 va recórrer a llegendes i pràctiques religioses afrocaribenques específiques, així com a la mitologia precolombina i altres mitologies antigues. Les siluetes eren cuidadosament planificades, com ho demostren els dibuixos preparatoris i les anotacions del seu diari.</p> <p>Les siluetes de Mendieta gravaven literalment la forma de l'artista al paisatge. Estirada sobre la terra o ensorrada sota la superfície, Mendieta es dissol i es transforma en part d'ella.</p> <p>L'artista és l'agent de les empremtes i subjecte conscient de la seva</p>

	desaparició. És també constructora de la memòria fotogràfica a través de la qual podem conèixer els seus treballs. Sovint fotografia els tres estats de la peça: abans, durant i després.
PAPER DE L'ESPECTADOR	Aquestes <i>performances</i> no van ser mai presenciades per un públic, ni van subsistir. Van desaparèixer, absorbides pel paisatge. Les fotografies que podem contemplar d'aquella experiència individual no fan més que recalcar el caràcter d'empremta d'aquestes obres.

3. NIVELL INTERPRETATIU

ELS MATERIALS	<p>Elements naturals: les formes de la sèrie <i>Siluetes</i> (1973-1980) estan produïdes amb fang, roques, terra, neu, gel... cobertes de fulles, molsa, flors... tacades de sang, gravades amb foc o cendra, arrossegades per l'aigua o el fum.</p> <p>D'acord amb algunes creences afrocaribenques, la reduplicació del cos podia ser imbuïda amb el poder de la divinitat o d'un esperit i afegir aquesta força a la de la pròpia matèria de què estigués feta; per tant, és un ritual de reforçament, d'incorporació de poder.</p> <p>El cos de l'artista: tant amb el seu cos, com amb la seva silueta, Mendieta representa un desig de comunió amb l'univers, una necessitat de formar part de la terra, que per ella és la que ens dona la vida i a la qual tornem quan ens morim. L'obra a què fem referència pertany a una sèrie de Siluetes en què el cos de l'artista pren part directa en el procés per després eliminar-se com a material; a partir d'aquest moment, ja no interessa tant el cos en si com l'empremta que aquest ha deixat en l'entorn. S'inicia així un període d'intensa relació amb els quatre elements bàsics de l'existència orgànica: la terra, el foc, l'aire i l'aigua. La petjada, els contorns del cos realitzats amb diferents materials naturals fan referència constant a les relacions entre la mort i la resurrecció. Es tracta d'un retorn de l'artista a la terra.</p> <p>Documentació gràfica: eventualment, el terreny cobria els rastres de l'acció, l'obra s'erosionava i la terra tornava al seu estat anterior. Llavors, l'única documentació de l'esdeveniment eren les fotografies en blanc i negre i color, les pel·lícules súper 8 i els vídeos realitzats per l'artista.</p> <p>L'arxiu de diapositives de Mendieta és extens, encara que només una petita part d'elles va ser impresa en paper fotogràfic durant la seva vida. A més, existeixen més de 80 curts de diferents performances a Iowa, Mèxic, Cuba i altres llocs, així com un gran nombre de dibuixos, que demostren el seu interès pel procés de treball.</p>
LES FORMES	<p>Siluetes del seu cos femení a la natura: l'artista s'interessa per la representació del cos femení, que per ella és subjecte passiu de la violència, l'erotisme i la mort i, alhora, és origen de vida i regeneració. És l'instrument i el material de la seva producció artística.</p> <p>Les <i>Siluetes</i> començaren com una sèrie d'autoretrats en què la seva presència física femenina s'inscriu literalment al paisatge, de vegades en conjunció amb rituals personals de curació, purificació i transcendència. Més tard, Mendieta desenvolupa obres escultòriques amb una forma femenina arquetípica, on l'aspecte performatiu retrocedeix a favor d'un objecte tridimensional.</p> <p>En moltes de les primeres siluetes es combina l'espai negatiu amb el positiu,</p>

	<p>l'aigua amb la terra, el foc amb l'aire, les formes còncaves amb les convexes. La forma era deliberadament fugaç i temporal, ambdues qualitats inherents a la vida mateixa i a l'obra de Mendieta.</p> <p>Les Siluetes ens parlen de l'ésser humà quan ja no hi és, són el rastre de la seva presència fugaç. L'empremta s'utilitza com a forma de la pèrdua: es converteix en una constatació de la provisionalitat i de la distància entre el cos i la seva representació que ens allunya de qualsevol cànon idealista.</p>
CONSIDERACIONS DE L'AUTORA	<p><i>He anat mantenint un diàleg entre el paisatge i el cos femení (basat en la meua pròpia silueta). Crec que això ha estat el resultat directe del meu distanciament forçós de la meua pàtria (Cuba) durant l'adolescència. Em desbordava la sensació d'haver estat separada del ventre matern (la natura). El meu art és la forma en què restableixo els lligams que m'uneixen a l'univers. És un retorn a la font materna. A través de les meves escultures earth/body m'uneixo completament a la terra... Em converteixo en una extensió de la natura i la natura en una extensió del meu propi cos. Aquest acte obsessiu de reafirmar els meus lligams amb la terra és en realitat una reactivació de creences primigènies en una força femenina omnipresent, la imatge que queda després d'haver estat a l'úter, és una manifestació de la meua set d'ésser.</i></p> <p>Declaracions d'Ana Mendieta al film d'Horsfield, Miller i García-Ferraz <i>Ana Mendieta: Foc de Terra</i>, 1987, recollides en Ruido, María: <i>Ana Mendieta</i>, Ed. Nerea, Hondarribia (Guipúzcoa), 2002, pàg. 67.</p>
CONSIDERACIONS CRÍTiques	<p><i>Jo interpreto l'obsessió de Mendieta amb les seves Siluetes com un ànsia d'identitat, un autoretrat visible en el paisatge i un anhel d'immortalitat. És inherent a aquesta idea el fet d'entendre la vida en un continu, amb cicles de renaixença i rejueniment.</i></p> <p>Sabbatino, Mary: <i>Ana Mendieta Silueta Works: Sources and Influences</i>, en <i>Ana Mendieta (1948-1985)</i>, Helsinki, Helsinki City Museum, 1996 (catàleg). Fragment del text recollit en el llibre: Ruido, María: <i>Ana Mendieta</i>, Ed. Nerea, Hondarribia (Guipúzcoa), 2002, pàg. 96.</p> <p><i>Mendieta és una body artist i representa el cos com a mort i record vivent al mateix temps, com una silueta supervivent –un cos transfigurat-. (...) Una vegada i una altra la veiem transformar el cos físic en una presència espiritual, és a dir, una imponent absència, una silueta obsessiva, persistent.</i></p> <p>Kuspit, Donald: <i>Ana Mendieta: cos autònom</i>, del catàleg de l'exposició <i>Ana Mendieta</i>, Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, del 21 de gener al 30 de març de 1997, pàg. 39.</p>

4. RECURSOS

ON LINE	<p>http://www.ucm.es/info/especulo/numero33/laberint.html</p> <p>Article de María del Mar López-Cabrales: <i>Laberintos corporales en la obra de Ana Mendieta</i>, publicat a la <i>Revista Espéculo</i> (revista electrònica quadrimestral d'estudis literaris de la <i>Facultad de Ciencias de la Información de la Universidad Complutense de Madrid</i>).</p> <p>http://www.hmsg.si.edu/exhibitions/MendietaBrochure.pdf</p> <p>Dossier educatiu creat pel <i>Hirshhorn Museum and Sculpture Garden, Smithsonian Institution of Washington</i>, amb motiu de l'exposició <i>Ana Mendieta: Earth Body Sculpture and Performance 1972–1985</i> celebrada del</p>
---------	---

	<p>14 d'octubre de 2004 al 2 de gener de 2005.</p> <p>http://www.replica21.com/archivo/articulos/m_n/037_mosquera_mendieta.html</p> <p>Article de Gerardo Mosquera: <i>Arte, religión y diferencia cultural</i>, publicat a la revista mexicana <i>Replica 21: obsesiva compulsión por lo visual</i>.</p> <p>http://www.transversalia.net/</p> <p>Aquest és un entorn virtual per a l'educació en valors a través de l'art contemporani. Ofereix una unitat didàctica anomenada <i>Huellas en la naturaleza</i>, que pretén crear un espai de reflexió a l'aula entorn a l'impacte medioambiental de les accions i construccions humanes mitjançant el comentari d'obres d'artistes compromesos com l'Ana Mendieta.</p>
BIBLIOGRAFIA	<p>Catàleg de l'exposició Ana Mendieta, Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, del 21 de gener al 30 de març de 1997, amb escrits de Gloria Moure, Donald Kuspit, Charles Merewether, Mary Sabbatino, Ana Mendieta i Raquelín Mendieta.</p> <p>Ruido, María: Ana Mendieta, Ed. Nerea, Hondarribia (Guipúzcoa), 2002.</p> <p>VVAA: Ana Mendieta, Ed. Polígrafa, Barcelona, 1996.</p>
PROCEDÈNCIA DE LA IMATGE	<p>Campany, David: Arte y fotografía, Ed. Phaidon, Barcelona, 2006.</p>

5. APLICACIONS A L'AULA

PREGUNTES ESPECÍFIQUES DEL GUIÓ DE COMENTARI	<ul style="list-style-type: none"> - Què es veu a la fotografia? - Quins materials s'han fet servir? - Qui creus que va fer la fotografia? - Si l'obra es va fer l'any 1978, què creus que trobaríem ara en aquest lloc? - Existeix alguna relació entre l'entorn, els materials i la forma que adopten?
CONCEPCIÓ DE L'OBRA ARTÍSTICA	<p>OBJECTIUS</p> <ul style="list-style-type: none"> - Reflexionar sobre les relacions actuals i universals entre l'home i la natura. - Descobrir els elements naturals (pedres, fulles...) com a materials de l'artista. - Descobrir la natura com un entorn possible de creació artística. - Respectar el patrimoni natural. - Considerar el caràcter efímer que pot tenir l'obra. - Destacar la importància del procés en la creació artística. - Reconèixer el propi cos com a instrument de creació.
REALITZACIÓ DE L'OBRA	<p>PROCEDIMENTS</p> <ul style="list-style-type: none"> - Creació d'obres a partir d'elements naturals. - Intervenció plàstica en espais naturals. - Ús de mitjans de documentació gràfica (fotografia, vídeo) per tal d'enregistrar el procés de creació de l'obra d'art efímera. - Realització d'una performance.

